

مجلس شورای اسلامی

تدبیر خانه‌ملت برای فرار از سیاهچاله جمعیت

آیا با تشکیل کمیسیون ویژه جمعیت و خانواده می‌توان از بحران پیری جمعیت عبور کرد؟

کشور و رسیدن نرخ باروری به زیر یک در صد، حالا نمایندگان مجلس یازدهم پندارند برای رسیدگی ویژه به موضوع خانواده و جمعیت، کمیسیونی ویژه تشکیل دهند. بسیج دانشجویی ۶۰دانشگاه کشور هم طی نامه‌ای به نمایندگان مجلس، تشکیل سریع‌تر این کمیسیون را خواستار شده‌اند.

با تمام هشدارها و تحلیل‌های داخلی و خارجی از وضعیت کنونی جمعیت و آینده‌نچندان روشنی که با ادامه روند ازدواج، تشکیل خانواده و زاد و ولد پیش روی کشور مان وجود دارد، همچنان نه‌تنها آمارهای مرتبط با خانواده و جمعیت همچون ازدواج، طلاق یا زاد و ولد بهبود نیافته است، بلکه در مسیر سراسیمگی قرار دارد و رفته‌رفته رکوردهای جدیدی در حوزه ازدواج، طلاق یا زاد و ولد حاصل می‌شود که حکایت از پس‌رفت در این زمینه دارد. بخشی از این چالش‌ناشی از خلأهای قانونی و بخش

خانواده و جمعیت دو موضوع مهم و استراتژیکی هستند که بی‌توجهی به آنها می‌تواند تبعات گسترده فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی امنیتی را برای کشورها به بار بیاورد و جامعه را فلج کند. نکته حائز اهمیت اینجاست که امروز جامعه ما در هر دو مورد خانواده و جمعیت دچار چالش جدی شده و هم‌آهنگ ازدواج و تشکیل خانواده در جامعه به شدت کند شده است و هم سیمای جمعیت کشور آینده خوبی را برای جامعه ایرانی پیش‌بینی نمی‌کند. ما چرای کاهش جمعیت و از دست رفتن سیمای جوان جامعه ایرانی حالا چند سالی می‌شود به یکی از پریسامدترین اخبار رسانه‌ها تبدیل شده و از زوایای گوناگون مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است، اما دو مسئله مجوز پرداختن چندین بار به این موضوع تکراری را اجتناب‌ناپذیر می‌کند؛ یکی کاهش چشمگیر ازدواج و افزایش طلاق و دوم ادامه روند کاهش جمعیت

نظر کارشناس

کمیسیون جمعیت و خانواده روی تسهیل ازدواج و تشویق خانواده‌ها به فرزندآوری تمرکز می‌کند

به وسیله آن نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها از طریق سازوکار مجلس ممکن می‌شود. یکی از موضوعات مهم دیگری که مجلس در دستور کار دارد، برداشتن موانع فرزندآوری است. هم‌اکنون خانم‌هایی که شاغل هستند و فعالیت‌های اجتماعی دارند، در باب فرزندآوری مورد حمایت قرار نمی‌گیرند و این‌موضوع نیز روی بحث رشد جمعیت تأثیرگذار است. به همین خاطر هم باید برای خانواده‌ها مشوق‌هایی در نظر گرفت که این مشوق‌ها در قالب کمیسیون ویژه جمعیت به خانواده‌ها اختصاص داده خواهد شد.

زهرا الهیان
نماینده مردم تهران در مجلس یازدهم

تشکیل کمیسیون جمعیت و خانواده حداقل کار مجلس برای مواجهه با ابر چالش جمعیت است

داشته باشند و سلیقه‌ای عمل کنند. افزایش جمعیت مستلزم آموزش و فرهنگ‌سازی و فراهم‌سازی شرایط و امکانات مناسب است. درحالی‌که هم‌اکنون راهکارها و اقدامات حمایتی دولت در حمایت از مادران شاغل اندک بوده و دولت توجه مناسبی به این مهم نداشته است. وقتی شرایط حمایتی برای مادران و زنان فراهم نیست، مشخص است که نرخ باروری و تمایل به فرزندآوری کاهش می‌یابد، بنابراین بحث افزایش جمعیت در دولت باید به صورت یک بسته ارائه شود و شاید هم نیاز به هزینه‌های بالایی نداشته باشد.

سپیده رفیعی
نماینده مردم تهران در مجلس یازدهم

مهم‌تر آن ناشی از خلأهای نظارتی است. از همه مهم‌تر اینکه مسائلی همچون ازدواج، طلاق یا فرزندآوری اموری نیستند که بتوان در چارچوب‌های قانونی سخت و جاد و یک روز با قوانین سختگیرانه مانع از فرزندآوری خانواده‌ها شد و روز دیگر با توصیه و تشویق‌های زبانی بتوان خانواده‌ها را متقاعد کرد که دوباره فرزندان بیشتری داشته باشند. مسئله ازدواج و طلاق هم فراتر از مسئله فرزندآوری زیربار قانون نمی‌رود و قانون تنها می‌تواند با در نظر گرفتن تسهیلات و مشوق‌ها یا تلاش برای فرهنگ‌سازی و اصلاح سبک زندگی جوانان و خانواده‌ها راه را برای افزایش ازدواج و قرار گرفتن در مسیر ازدواج آسان، پایدار و بهنگام هموار کند. نگاهی به قوانین تقنین شده در حوزه ازدواج طی سال‌های قبل، نشان می‌دهد چالش اصلی این حوزه خلأقانونی نیست، بلکه بیشتر با خلأهای نظارت بر اجرای قوانین مورد نظر قانون تسهیل ازدواج جوانان مواجه هستیم، اما درخصوص جمعیت و

مشوق‌های فرزندآوری به‌نظر می‌رسد علاوه بر چالش‌های فرهنگی و تغییر ذهنیت مردم نسبت به داشتن فرزندان زیاد، با خلأقانونی هم مواجهیم و مصوبات حوزه جمعیت بیشتر جنبه توصیه‌ای دارد تا حمایتی! بدیهی است در شرایط کنونی و با عنایت به چالش‌های گوناگون اجتماعی و اقتصادی اکتفا به توصیه برای متقاعد کردن خانواده‌ها به افزایش جمعیت پاسخگو نیست و لازم است این توصیه‌ها با مشوق‌ها و همراهی‌های قانونی همراه شود. حالا مجلس یازدهم که این روزها سرگرم سر و سامان دادن به فراکسیون‌ها و کمیسیون‌های خود در دوره جدید است، با عنایت به اهمیت موضوع جمعیت، کمیسیون جدیدی را در دستور کار خود قرار داده است.

۳۰ آیین‌نامه داخلی مجلس، در مسائل مهم و استثنایی کشور، تشکیل کمیسیون ویژه‌ای برای رسیدگی و تهیه گزارش ضرورت پیدا می‌کند. این کمیسیون به پیشنهاد حداقل ۵ نفر از نمایندگان و

در یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی که از ابتدا روی موضوع جمعیت متمرکز شده و طرح جمعیت و تعالی خانواده را از بایگانی آن خارج کرده بودند، این بار به دنبال تشکیل کمیسیون ویژه جمعیت و خانواده هستند تا از این طریق بتوانند به‌طور جدی‌تری بر این موضوع متمرکز شوند.

«کمیسیون ویژه جمعیت و خانواده» در مجلس یازدهم بنا دارد به حال کاهش نگران‌کننده جمعیت کشور به زیر یک درصد فکری بکند و جمعیت کشور را از قرار گرفتن در پرتگاه سقوط نجات دهد. حالا باید دید آیا این کمیسیون می‌تواند در مسیر قانونگذاری مناسب، نظارت بر قوانین قبلی و اسناد بالادستی همچون سیاست‌های کلی جمعیت و سیاست‌های کلی خانواده نسخه‌ای برای عبور از بحران جمعیت و خانواده در کشور بیپید

یا خیر؟

یادداشت

۱/۵ میلیون مجرد در آستانه تجرد قطعی ما حاصل اشتباهات سیاستگذاری و نظارتی است

محمد مهدی نیک‌ضمیر

آمارها همچون آینه‌ای هستند که می‌توانند بازتابی از واقعیت‌های جامعه را نشان دهند. به گواهی آماري چون ازدواج و طلاق و همچنین آمارهای وابسته به ازدواج همچون آمار زاد و ولد و رشد جمعیت می‌توان متوجه شد کشور ما هم در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی و به‌خصوص حوزه خانواده، با چالش‌های متعددی دست و پنجه نرم می‌کند. به بیان دیگر اگرچه نرخ پایین زاد و ولد و به تبع آن روند کاهش رشد جمعیت از تمایل نداشتن خانواده‌ها به داشتن فرزندان بیشتر حکایت دارد، اما بخش مهمی از این ماجرا هم به واسطه کاهش نرخ ازدواج و معطل ماندن بیش از ۱۲ میلیون جوان در سن ازدواج است. افرادی که چیزی حدود ۱/۵ میلیون نفر از آنها در آستانه تجرد قطعی و خارج شدن از گردونه ازدواج و فرزندآوری هستند.

آمارهای منتشر شده از سوی سازمان ثبت‌احوال کشور نشان می‌دهد که میزان ازدواج در هر سال نسبت به سال گذشته خود روند کاهشی داشته است. در سال ۹۸ تعداد ۵۳۰ هزار و ۳۳۵ ازدواج و ۱۷۴ هزار و ۸۳۱ طلاق ثبت شده است. بیشترین آمار ازدواج به ترتیب در استان‌های تهران (۶۸ هزار و ۵۹۲)، خراسان رضوی (۴۷ هزار و ۳۷۹)، خوزستان (۳۷ هزار و ۵۹۴)، آذربایجان شرقی (۲۶ هزار و ۴۱۹) و اصفهان (۲۶ هزار و ۱۷۳) بوده است.

بیشترین آمار طلاق نیز به ترتیب در استان‌های تهران (۳۱ هزار و ۷۳۳)، فارس (۱۰ هزار و ۹۳)، اصفهان (۱۰ هزار و ۲۴)، آذربایجان شرقی (۹ هزار و ۱۱۹) و مازندران (۸ هزار و ۷۱۸) بوده است.

مقایسه آمارهای ازدواج طی پنج سال اخیر نشان‌دهنده روند کاهشی ازدواج است، اما همین زمان، آمار طلاق تقریباً ثابت و با تغییرات حداقلی همراه بوده است. از آنجایی که بسیاری از طلاق‌ها در سال‌های نخست ازدواج اتفاق می‌افتد، اغلب زوج‌هایی که پایان زندگی مشترکشان گاهی همان سال نخست زندگی و گاهی هم طی پنج ساله اول با منفورترین حلال خدا رقم می‌خورد، فرصتی برای فرزندآوری نداشته‌اند.

پس در محاسبه ظرفیت‌های بالقوه فرزندآوری و افزایش جمعیت علاوه بر بیش از ۱۲ میلیون جوان در حال عبور از سن ازدواج باید این افراد را هم که اتفاقاً تعدادشان کم نیست به شمار آورد.

وقتی آمارها و گزارش‌های اجتماعی چنین وضعیت حساس و بحرانی در حوزه خانواده و جمعیت را نشان می‌دهند، لازم است تا حاکمیت و دولت با استفاده از ظرفیت‌های خود در این حوزه ورود یافته و دخالت کنند تا بتوانند جامعه را از بروز بحران‌های خانواده و جمعیت نجات دهند.

نگاهی به قوانین و اسناد بالادستی در کشور مان نشان می‌دهد که قوانین و سند‌های متعددی درخصوص خانواده، ازدواج و جمعیت وجود دارد، اما این قوانین اغلب اجرایی نشده است؛ چراکه بخشی از این اسناد و قوانین به دلیل داشتن خلأها و ایرادات کافی از سوی نهادهای نظارتی و از جمله مجلس شورای اسلامی از صحنه اجرا دور افتاده‌اند، بی‌آنکه کسی مواخذه شود و آب از آب تکان بخورد.

این در حالی است که با عنایت به ارزش‌ها و اولویت‌های کشورمان، انتظار می‌رود موضوع خانواده، محور تمامی برنامه‌های کشور باشد و در تمامی تصمیم‌گیری‌های کلان کشور خانواده لحاظ شود. تاکنون اما اینگونه نبوده است و اگر امروز ما در حوزه خانواده با چالش‌های متعددی مواجهیم، به واسطه بی‌توجهی به خانواده در سیاستگذاری‌های گذشته است. حالا اعضای مجلس یازدهم بر موضوعاتی همچون خانواده و جمعیت تأکید می‌کنند و بنا دارند تا کمیسیونی را در این زمینه ایجاد کنند.

طبعاً صرف ایجاد یک کمیسیون برای خانواده و جمعیت نمی‌تواند تغییری در وضعیت کنونی جامعه ایجاد کند، مگر آنکه تشکیل این کمیسیون با پژوهش‌های علمی، ارتباط تنگاتنگ با دانشگاه‌ها و مراکز مطالعاتی و الزام دستگاه‌های اجرایی به این کمیسیون‌های تخصصی توانست‌اند جایگاه تخصصی لازم را در قانونگذاری و نظارت بر اجرای قانون داشته باشند. اگر همین روال در مجلس یازدهم و از سوی اعضای کمیسیون ویژه جمعیت و خانواده هم دنبال شود، حتی با تشکیل چنین کمیسیونی هم‌هم نمی‌توان چشم‌انتظار تغییری جدی در وضعیت خانواده و جمعیت بود.

کمیسیون ویژه جمعیت و خانواده یکی از کارویژه‌هایی است که در دستور کار نمایندگان مجلس یازدهم قرار دارد. کمیسیونی که با عنایت به بحران جمعیت در کشور، بنا دارد تا با شناسایی خلأهای قانونی، تصویب قوانین متناسب و نظارت بر حسن اجرای این قوانین در فرصت باقی مانده از پنجره جمعیت، کشور را از سقوط در سیاهچاله جمعیتی نجات دهد. حالا به‌رغم آنکه بنا بود رای‌گیری درباره کمیسیون ویژه جمعیت و خانواده در روز چهارشنبه یک مراد انجام شود، اما به دلیل ترافیک کاری مجلس بنادش تا به رای گذاشتن این موضوع به هفته‌های آینده موکول شود، ولی در مجموع به‌نظر می‌رسد تشکیل این کمیسیون قطعی باشد.

فاطمه محمد بیگی، نماینده مردم قزوین یکی از افرادی است که تشکیل کمیسیون ویژه جمعیت را در مجلس پیگیری می‌کند. وی درباره ضرورت تشکیل این کمیسیون به «جوان» می‌گوید: «ما در حال حاضر در کشورمان در شرایط بحرانی جمعیت قرار داریم و شاید در دنیا هیچ کشوری شدت بحران ایران را در حوزه جمعیت نداشته باشد. ریشه‌های این بحران هم به ۳۰ سال تجربه کنترل شدید جمعیت و امضای کنوانسیون تنظیم خانواده در ۱۹۵۸ به بازمی‌گردد.» به گفته

محمد بیگی حدود سال‌های ۵۸ تا ۶۰ متوسط فرزندان خانواده‌های ایرانی ۵/۵ تا ۷/۵ بود و حتی برخی خانواده‌ها تا ۱۱ فرزند داشتند، بنابراین نیاز بود تا کنترلی صورت بگیرد. سال ۶۵ تصمیم بر این شد تا در برنامه‌ای ۳۰ ساله تعداد فرزندان خانواده‌های ایرانی به چهار فرزند برسد. هر چند در پس این برنامه، سیاست‌های صندوق جمعیت ملل متحد و صندوق بین‌المللی پول بود که از پنتاگون سرچشمه می‌گرفت و با حمایت نگاه‌های یهودی، تحت لوای سازمان جهانی بهداشت اجرایی می‌شد.

چالش گسل جمعیت

این عضو خانه ملت می‌افزاید: «در این مسیر ما تمامی امکانات و ظرفیت‌ها برای تنظیم خانواده و تحدید جمعیت استفاده کردیم؛ از جمله خدمات رایگان و داروهای ضدبارداری، عمل‌های رایگان واز کتومی و توبکتومی و شعارهای فرزند کمتر زندگی بهتر و استفاده از ظرفیت‌های نخبگانی. این مسئله موجب شد تا از سال ۶۵ تا ۷۲ طی هفت سال به‌هدف چهار فرزند برای خانواده دست یابیم. در این سال لازم بود تا سیاست جمعیتی جدید و نگهدارنده‌ای اتخاذ شود، اما این اتفاق نیفتاد و پایشی صورت نگرفت تا ما در سال ۷۹ به دو فرزند ری رسیدیم و هم‌اکنون متوسط فرزندآوری در زنان ما ۱/۶

هم با توجه به دغدغه‌های مقام معظم رهبری مسئله جمعیت و بالندگی و جوانی جمعیت ایران از مسائل بسیار مهم است و ما اگر نتوانیم در این چند سال پیش‌رو برای رشد جمعیت کشور فکری نکنیم، ناگزیر از تجربه تله جمعیتی هستیم. کمیسیون ویژه جمعیت هم می‌تواند در این زمینه وارد شده و با قانونگذاری و ایجاد تسهیلات و مشوق‌هایی برای خانواده‌ها و مادران و نظارت بر اجرای قوانین موجود در دستگاه‌ها در کنار فعالیت کمیسیون‌های دیگر چالش جمعیت کشور را مدیریت کند.»

وی با اشاره به مصوباتی که در حوزه مشوق‌ها برای افزایش جمعیت داریم، می‌افزاید: «هتامای برای اجرای این مصوبات نبوده است. دلیل آن هم این است که کشور در دهه ۶۰ در بستر شعارهای کاهش تعداد فرزندان قرار گرفت و تغییر ذهنیت و نگرش مدیران جامعه بعد از ۳۰ سال کار ساد‌های نیست. از سوی دیگر دولت در روزمرگی غرق شده و در برخی زمینه‌ها از سوءمدیریت رنج می‌برد. در حالی که بحث مدیریت جمعیت نیاز به پیشران‌های سلامت و پیشران‌های اقتصادی و مشوق‌های جمعیتی دارد. مادر مجلس یازدهم اهتمام داریم سیاست‌های کلی نظام از جمله پویایی، بالندگی و رشد متناسب جمعیت را در مجلس تبدیل به قوانین اجرایی کنیم.»

هستیم و زنان ۱۵ تا ۴۵ ساله ما می‌توانند یک فرزند به دنیا بیاورند تا ما بتوانیم از سیاهچاله یا تله جمعیتی در ۲۰-۳۰ سال آینده خارج شویم. در حال حاضر ما در آغاز سیاهچاله جمعیتی هستیم و چیزی حدود پنج سال فرصت داریم اگر این فرصت از بین برود ما نمی‌توانیم شاهد جبران خلأهای جمعیتی باشیم و باید با مضرات اجتماعی اقتصادی آن مواجه شویم.

این عضو فراکسیون زنان مجلس درباره کمیسیون ویژه جمعیت هم اینگونه توضیح می‌دهد: «پیشنهاد ما به مجلس شورای اسلامی تشکیل کمیسیون ویژه جمعیت است. کمیسیون‌های ویژه معمولاً زمانی تشکیل می‌شوند که یک مسئله اولویت و دغدغه کشور باشد. در حال حاضر